

تحلیل انتقادی و کاربردی نظریه‌های فراگیری زبان اول

رضا پیشقدم، مریم سادات طباطبائیان، صفورا ناوری. مشهد: دانشگاه فردوسی، ۱۳۸۸.

چاپ نخست، ۲۷۲ صفحه.

۱. بررسی شکلی

کتاب دارای پیش‌گفتار، بیان صریح هدف اصلی، مقدمه کلی، فهرست تفصیلی و جدول و تصویر است. علاوه بر این خلاصه فصل، معرفی منابع در هر فصل، نمایه نامها، واژه‌نامه و کتاب‌شناسی نیز در این اثر دیده می‌شود. هر فصل دارای مقدمه و جمع‌بندی است. در متن کتاب از تصویرهایی استفاده شده است که گاه در آغاز فصل و گاه در متن است. کتاب تمرین و آزمونی برای مرور آموخته‌ها ندارد. با توجه به اینکه کتاب درباره نظریه‌های آموزش زبان و صاحب‌نظران این حوزه است، کتاب‌شناسی نظریه‌ها می‌توانست بر غنای کتاب بیفزاید. به علاوه «راهنمای موضوعات انگلیسی» افزوده شده که در واقع فهرست پانوشته‌های کتاب است و به همین علت با نام اشخاص ادغام شده و بنابراین هر واژه تنها به یک صفحه ارجاع داده شده است. در هر صورت نیازی به چنین فهرستی نیست.

برای طرح جلد تلاش شده است با استفاده از تصاویر و نمادهایی چون عینک، خانه و نردبان، مفاهیم تحلیل انتقادی، زبان و تکامل القا شود که به نظر می‌رسد طرح مناسبی برای عنوان و موضوع کتاب است. کیفیت حروف‌نگاری بسیار خوب است و هیچ نمونه‌ای از غلط‌های چاپی در اثر مشاهده نمی‌شود. از نظر صفحه‌آرایی مشکلی مشاهده نمی‌شود. کیفیت چاپ و صحافی مناسب است. قواعد عمومی نگارش و ویرایش در اثر در حد قابل‌قبولی است و اشکال خاصی در این زمینه مشاهده نشد.

یکی از انتقادهایی که می‌توان به این اثر داشت، مربوط به روان بودن متن کتاب است که دلیل آن واژه‌سازی‌های بسیاری است که به اجبار در اثر انجام شده و به خاطر اشکال‌هایی که در این برابر‌نهادسازی رخ داده، در برخی قسمت‌ها درک مفهوم متون را مشکل کرده است.

وجود واژه‌نامه در انتهای کتاب می‌تواند به کیفیت کتاب کمک کند. کیفیت چاپ برخی از تصاویر پایین است.

۲. بررسی محتوایی

این کتاب در شش بخش تدوین شده است که در بخش‌های ۱، ۲ و ۴ مطالب بر اساس نظر دانشمندان این حوزه مرتب شده است. اما در بخش‌های ۳، ۵ و ۶ بر اساس مکاتب و یا موضوعات مرتبط، مطالب نگاشته شده‌اند که به نظر می‌رسد این تنوع در ملاک‌های تنظیم مطالب، اندکی به انسجام منطقی اثر صدمه زده باشد.

در این اثر از منابع موجود و جدید برای تبیین موضوعات مورد بحث به قدر کفایت استفاده شده است. از آنجایی که این اثر به پیدایش و تکوین نظریه‌های فراگیری زبان اول می‌پردازد، به طور طبیعی برخی از منابع قدیمی و مربوط به نظریه‌های اولیه درباره فراگیری زبان اول هستند. استنادها و ارجاعات در این اثر بر اساس مدل APA انجام گرفته است و هیچ‌گونه مشکلی از این نظر در اثر مشاهده نشد. درباره متون، رعایت امانت به خوبی صورت گرفته است.

نویسندگان تلاش کرده‌اند که همه نظریه‌های مطرح درباره فراگیری زبان اول را مطرح و نقد کنند. با توجه به تعدد نظریه‌ها، به شکل کامل و مفصل نظریه‌ها مطرح نشده‌اند و همین مسئله باعث شده است که برخی از نظریه‌ها برای افرادی که پیش از این با آنها آشنا نبوده‌اند، مبهم به نظر برسد. همین‌طور نقدهای ارائه شده بسیار مختصر هستند.

بی‌طرفی علمی در اثر رعایت شده است و تلاش شده است تا انتقادهای مطرح شده درباره نظریه، مستند به یافته‌های علمی باشد. هدف نویسندگان بیشتر تحلیل انتقادی نظریه‌های موجود درباره فراگیری زبان اول بوده است و نمونه خاصی از نوآوری یا نظریه جدید در اثر مشاهده نمی‌شود.

اثر در واقع نقد و تحلیل نظریه‌های مطرح این رشته بر اساس مبانی و پیش‌فرض‌های علمی موردقبول در حال حاضر است و در نتیجه سازواری محتوای اثر با این مبانی، بسیار خوب و قابل‌قبول است.

انطباق کاملی بین محتوای اثر با عنوان و فهرست وجود دارد. نظریه‌های مختلف درباره فراگیری زبان اول در فصول مختلف مطرح و نقد شده است. در فصل بیست و سوم که درباره

مشکلات زبانی مرتبط با فراگیری زبان اول است، به نشانگان داون، ویلیامز و اوتیسم پرداخته شده است.

از جمله نقاط ضعف اثر می‌توان به معادل‌سازی اصطلاح‌های تخصصی اشاره کرد که در برخی موارد برابر نهادهای استفاده‌شده چندان مناسب نیست. مانند:

ردیف	شماره صفحه	معادل انتخاب شده	واژه اصلی
۱	۷۶	منطقه مجاور رشد	Zone of proximal development
۲	۶۱	سازنده‌گرایی	Constructivism
۳	۲۰۷	مفهوم آموزش بانکی	Banking concept of education

این اثر می‌تواند به عنوان منبع فرعی برای درس «نظریه‌های فراگیری زبان اول» در رشته آموزش زبان انگلیسی و «روان‌شناسی زبان» در رشته زبان‌شناسی همگانی در مقطع کارشناسی ارشد، مناسب باشد.

نویسندگان کوشیده‌اند در سخن پایانی هر فصل به بحثی تحلیلی و کاربردی از هر نظریه بپردازند. ابزار علمی برای تفهیم بهتر نظریه‌ها ارائه نشده است. هر فصل تصویرهای معدودی دارد که اغلب چندان گویا و گشاینده معضلی نیست و گاه هیچ ارتباطی هم با موضوع ندارد. تصویری از یکی از آزمایش‌های پیازه که در آغاز فصل مربوط به او آمده، از این قبیل است. هیچ ارتباطی با نظریه پیازه درباره یادگیری زبان ندارد. این موضوع درباره اغلب تصویرها صدق می‌کند، مانند جعبه اسکینر، تصویر مغز در فصل مربوط به چامسکی، و آزمایش مک‌کور کودیل. فصل‌ها و نظریه‌های مطرح‌شده، جامعیت کافی را دارد و می‌تواند مباحث موجود در یادگیری زبان را پوشش دهد، ولی تبیین هر نظریه کافی نمی‌نماید. بحث نظریه‌ها کوتاه و فشرده است. گاه به نظر می‌رسد که حق مطلب ادا نشده است. از بحث‌های ارائه شده، تبیین کاملی برای نحوه یادگیری زبان به دست نمی‌آید. فصل مربوط به اسکینر، مشکل اساسی دارد. به نظر می‌رسد نویسندگان محترم، تصویر روشنی از اسکینر به دست نمی‌دهند. در واقع تصور می‌شود که نویسندگان، اسکینر را به‌خوبی درنیافته‌اند. شرطی‌سازی کنشگر اسکینر، چیزی به جز

شرطی‌سازی کلاسیک پاولف است. مشکل دیگر، بازگشت و ارجاع مجدد و بیش از اندازه نویسندگان به فصل‌های پیشین در روند پیشبرد فصل‌هاست. هر فصل کتاب به جای آنکه نظریه تازه را تحلیل کند، به مقایسه و رد نظریه‌های پیشین می‌پردازد.

ارائه نظریه‌ها به‌خودی‌خود روزآمدی را نمی‌طلبد و بسته به صاحب نظر از سده‌های دور تا متفکران هم‌زمان ما را در برمی‌گیرد؛ ولی نقد و بررسی نظریه‌ها نیازمند تازه‌ترین اطلاعات است که کتاب از این نظر به دیدگاه‌های گوناگون در نقد یک نظریه مراجعه نکرده است. رویکرد تقابلی نظریه‌ها، نقد و کاربرد عملی آنها در حوزه آموزش زبان، کاری تازه و بکر است. فصل‌های کتاب به‌ویژه در آغاز به‌جای پرداختن به اصل نظریه، مقایسه نظریه‌های پیشین را دنبال کرده و از این جهت فصل‌های نخستین کتاب، انسجام لازم را ندارد. از سوی دیگر تقسیم‌بندی نظریه‌ها به بنیادین، مکمل و مرتبط و... چندان منطقی و بنیان مشخصی ندارد. ملاک تقسیم نظریه‌ها هم مشخص نیست. گاه یک نظریه مکمل از نظریه بنیادین، قدیمی‌تر است.

۳. ارزشیابی کلی و پیشنهادها

این کتاب بیشتر برای کسانی مناسب است که این تئوری‌ها را از پیش مطالعه کرده باشند و با خواندن این کتاب در دانسته‌های خود نظم و انسجام ایجاد کنند. به عبارت دیگر تعدد نظریه‌ها و حجم به نسبت کم کتاب باعث شده است که به قدر کفایت به توضیح نظریه‌ها پرداخته نشود. با توجه به اینکه کتاب در رشته‌های آموزش زبان انگلیسی نیز کاربرد دارد، ترجمه اثر به زبان انگلیسی پیشنهاد می‌شود.